EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2025 07 09
COM(2025) 366 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

2018–2024 m. Europos paveldo ženklo iniciatyvos vertinimas

{SWD(2025) 176 final}

1. Įžanga

Europos paveldo ženklas (EPŽ) buvo sukurtas 2011 m. kaip Europos iniciatyva, kuria siekiama didinti bendro Europos kultūros paveldo matomumą ir skatinti stipresnį europinės tapatybės jausmą. Šia iniciatyva buvo siekiama suartinti Europos auditoriją, visų pirma jaunimą, skatinant vertinti tiek nacionalines, tiek Europos vertybes bei istoriją. Vienas iš pagrindinių EPŽ tikslų buvo stiprinti europinę tapatybę pabrėžiant bendrus istorinius įvykius ir kultūrines vertybes. Pristatant nacionalinės ir europinės reikšmės paveldo objektus iniciatyvoje buvo pabrėžiama, kad europinę tapatybę formuoja tiek atskirų šalių istorija, tiek bendra europinė patirtis. EPŽ taip pat buvo siekiama skatinti kultūrų dialogą, ugdyti pagarbą skirtingoms kultūroms ir sukurti tarpusavio supratimo platformą. Dar vienas svarbus EPŽ rezultatas – paveldo objektų, kurie formavo Europos istoriją ir kultūrą, žinomumo didinimas. Buvo tikimasi, kad daugelis šių objektų, kurie dažnai nepakankamai žinomi Europos kultūrinio turizmo srityje, taps žinomesni, ir tai padės juos išsaugoti ir populiarinti kaip ugdymo platformas. Šia iniciatyva taip pat buvo siekiama pritraukti platesnę auditoriją, skatinti vietos gyventojų pasididžiavimą, turizmą ir ekonomiką. EPŽ iniciatyva daugiausia dėmesio skirta jaunuolių įtraukimui pasitelkiant novatoriškus švietimo išteklius, praktinius seminarus ir parodas, kad jie geriau suprastų bendrą Europos istoriją ir vertybes. Taip užsimezgė jaunų europiečių ryšys su turtingu jų žemyno paveldu.

Remiantis suinteresuotųjų subjektų grįžtamuoju ryšiu ir surinktais duomenimis, šiame EPŽ vertinime vertinama pažanga antrajame etape (2018–2024 m.) ir remiamasi ankstesniais vertinimais. Juo siekiama padidinti iniciatyvos veiksmingumą ir poveikį. Remiantis Europos Komisijos geresnio reglamentavimo gairėmis, vertinime nagrinėjami penki kriterijai: veiksmingumas, efektyvumas, nuoseklumas, ES pridėtinė vertė ir aktualumas. **Šiomis išvadomis bus naudojamasi ateityje, siekiant užtikrinti, kad EPŽ išliktų bendros Europos istorijos ir vertybių išsaugojimo ir garsinimo priemone, o įgyta patirtis padės tobulinti iniciatyvą kitame etape po 2025 m.**

Iš vertinimo matyti, kad padaryta didelė pažanga, visų pirma didinant paveldo objektų žinomumą ir akcentuojant jų europinę reikšmę. Nepaisant iššūkių apibrėžiant europinę tapatybę, EPŽ tinkamai integruotas į kitas ES kultūros paveldo iniciatyvas. Šiuo ženklu sustiprinti paveldo objektų tinklai ir sudarytos galimybės bendradarbiauti ir keistis žiniomis, o to pasiekti vien nacionalinėmis pastangomis nebūtų įmanoma. Tai taip pat suteikė geresnes galimybes paveldo objektams gauti ES finansavimą.

EPŽ pritaikytas prie ES prioritetų, kaip antai tvarumo, skaitmeninių inovacijų ir įtraukties. Padaryta pažanga didinant prieinamumą ir lyčių lygybę, nors įgyvendinimas įvairiose paveldo objektuose buvo skirtingas. Vertinime pabrėžiama, kad reikia aiškesnių gairių ir praktinių priemonių, kurios padėtų paveldo objektams geriau integruoti europinį aspektą. Išorės veiksniai, pavyzdžiui, COVID-19 pandemija, sutrikdė iniciatyvos vykdymą, tačiau taip pat paskatino diegti naujoves, visų pirma pasitelkiant dalyvavimą skaitmeninėje veikloje.

2. Iniciatyvos vystymo padėtis

2018–2024 m. Europos paveldo ženklo (EPŽ) iniciatyva gerokai išplėsta – 2024 m. paveldo objektų, kuriems suteiktas Europos paveldo ženklas, skaičius pasiekė 67. Dėl šio augimo, ypač

Vidurio ir Rytų Europoje, šis ženklas tapo įtraukesnis ir išryškino platesnį Europos istorijos ir tapatybės spektrą. Taip pat padidėjo pripažintų paveldo objektų įvairovė, įskaitant povandeninės archeologijos objektus, tokius kaip Azorų salos, ir nematerialiojo kultūros paveldo objektus, tokius kaip eilėraštis „Zdravljica“, simbolizuojantis Europos tautų pavasarį. Tokie tarptautiniai projektai kaip „Cisterscapes“, kuriuose dalyvavo kelios šalys, atspindėjo labiau tarpusavyje susijusį požiūrį į Europos paveldą. Buvo sustiprintas dalyvavimas švietėjiškoje veikloje ir visuomenės informavimas, taip pat daugelyje paveldo objektų buvo parengtos programos, kuriomis daugiausia dėmesio skirta tokioms temoms kaip demokratija ir kultūrų įvairovė. Pavyzdžiui, „Seminaarinmäki“ universiteto miestelis Suomijoje kasmet pritraukia daugiau kaip 8 000 studentų, o Ventotenėje (Italija) rengiami seminarai apie Europos federalizmą. COVID-19 pandemija sutrikdė fizinius renginius, tačiau paspartino perėjimą prie skaitmeninių priemonių. Daugelyje paveldo objektų pereita prie internetinių ekskursijų ir virtualių praktinių seminarų ir taip išlaikytas visuomenės įsitraukimas, tačiau kilo sunkumų, susijusių su prieinamumu ir asmeniniu ryšiu. 2023 m. įkurtas EPŽ biuras ir taip įteisintas EPŽ paveldo objektų tinklas, kuriuo skatinamas bendradarbiavimas, dalijamasi geriausia praktika ir remiami mažesni paveldo objektai. Ši struktūra pagerino paveldo objektų komunikaciją, pajėgumų stiprinimą ir bendrą tapatybę, o tokiomis iniciatyvomis, kaip Europos paveldo dienos, sudarytos palankesnės sąlygos vykdyti bendras švietimo ir kultūros programas.

3. Vertinimo išvados: laimėjimai ir iššūkiai

2018–2024 m. Europos paveldo ženklo (EPŽ) vertinime pateikta vertingų įžvalgų apie iniciatyvos veiksmingumą, iššūkius ir ateityje tobulintinas sritis. Vertinime daugiausia dėmesio skirta pagrindiniams kriterijams, kaip antai veiksmingumui, efektyvumui, nuoseklumui, ES pridėtinei vertei ir aktualumui, taip pat nustatyti laimėjimai ir sritys, į kurias reikia atkreipti dėmesį siekiant padidinti programos poveikį.

Veiksmingumas

EPŽ iniciatyva pasirodė esanti veiksminga keliose pagrindinėse srityse, visų pirma didinant paveldo objektų žinomumą Europoje. Daugiau nei 60 proc. apklaustų paveldo objektų atstovų pranešė, kad, gavus Europos paveldo ženklą, lankytojų padaugėjo ir tai paskatino aktyvesnį vietos bendruomenės dalyvavimą ir platesnį europinės reikšmės pripažinimą. Europos paveldo ženklas padėjo skatinti vietos turizmą ir prisidėjo prie vietos ekonomikos. Be to, EPŽ turėjo teigiamą poveikį švietimui, nes daugelyje paveldo objektų siūlomos novatoriškos programos, kurios lankytojams, ypač jaunajai kartai, padėjo susipažinti su bendra Europos istorija ir vertybėmis per praktinius užsiėmimus, seminarus ir skaitmenines priemones, pavyzdžiui, virtualius turus ir daugialypės terpės pristatymus. Tačiau kilo ir sunkumų. Paaiškėjo, kad daugeliui paveldo objektų sunku aiškiai apibrėžti ir įrodyti europinę reikšmę. Ši problema ypač išryškėjo tais atvejais, kai vietos ar regiono istorija dubliuojasi su platesne Europos istorija, todėl paveldo objektams buvo sunkiau įvardyti jų svarbą Europai.

Vertinime rekomenduota, kad Europos Komisija pateiktų aiškesnes gaires ir pavyzdžius, kurie padėtų pareiškėjams suprasti, kaip įrodyti europinę reikšmę. Taip pat pasiūlyta, kad Komisija apsvarstytų galimybę įvesti dviejų etapų atrankos procesą: pirmajame daugiausia dėmesio būtų skiriama europinės reikšmės tikrinimui, o antrajame – projektų pasiūlymų ir veiklos planų vertinimui. Taikant šį metodą būtų supaprastintas paraiškų teikimas ir užtikrinta, kad būtų atrinkti tik aiškias sąsajas su Europa turintys paveldo objektai.

Efektyvumas

EPŽ veiklos efektyvumas iš esmės buvo didelis, tačiau vertinime akcentuotos sritys, kurias patobulinus būtų galima sumažinti administracinę naštą. Dviejų etapų atrankos procesas, apimantis tiek nacionalinę pirminę atranką, tiek ES lygmens atranką, laikytas šiek tiek pertekliniu, ypač kai paveldo objektai neatitiko europinės reikšmės kriterijaus. Nustačius paprastesnį vieno etapo procesą būtų padidintas veiksmingumas, nes sumažėtų dubliavimasis. Be to, nustatyta, kad reikia mažinti administracinių užduočių, įskaitant ataskaitų teikimo reikalavimus ir paveldo objektų stebėseną, sudėtingumą. Stebėsenos sistema labiau primena veiklos rezultatų peržiūrą nei išsamų vertinimą, todėl buvo paraginta nustatyti aiškesnes gaires ir bendrus paveldo objektų vertinimo rodiklius. Be to, nacionalinės paveldo objektų pateikimo kvotos, pagal kurias kiekvienai valstybei narei leidžiama pateikti tik vieną paveldo objektą per atrankos metus, iš pradžių buvo naudingos, tačiau tapo ribojančios, nes vis daugiau šalių išreiškia susidomėjimą.

Vertinime rekomenduota iš naujo įvertinti šias kvotas, kad būtų atsižvelgta į didėjantį pripažinimo siekiančių paveldo objektų skaičių, ir taip užtikrinti, kad programos plėtra atitiktų didėjančius jos užmojus.

Suderinamumas

EPŽ iniciatyva išsiskiria iš ES kultūros politikos, nes ja daugiausia dėmesio skiriama simbolinei paveldo objektų vertei ir vaidmeniui puoselėjant Europos tapatybę ir vienybę. Kitaip nei kitose ES programose, pavyzdžiui, UNESCO pasaulio paveldo ar Europos paveldo dienose, kuriose daugiausia dėmesio skiriama materialiojo paveldo ar kultūros išsaugojimui, EPŽ iniciatyvoje akcentuojama istorinė ir simbolinė paveldo objektų reikšmė propaguojant bendras Europos vertybes. Toks išskirtinis dėmesys stiprina ES integracijos projektą ir Europos vienybės idėją. Tačiau esama dubliavimosi su kitomis ES iniciatyvomis, pavyzdžiui, Europos Tarybos kultūros maršrutais, kuriomis taip pat siekiama propaguoti Europos paveldą. Nors EPŽ iniciatyva daugiausia dėmesio skiriama Europos integracijai, vertinime atkreiptas dėmesys į ES kultūros programų susiskaidymo riziką.

Siūlyta sukurti didesnę EPŽ ir kitų ES veiksmų, pavyzdžiui, „Erasmus+“ ir programos „Europa piliečiams“, sinergiją, kad būtų skatinamas programų bendradarbiavimas ir kuo labiau padidintas ženklo poveikis. Vertinime taip pat pažymėta, kad EPŽ galėtų būti geriau suderintas su ES prioritetais, pavyzdžiui, tvarumu ir skaitmeninėmis inovacijomis. Kadangi ES vis dažniau teikia pirmenybę šioms sritims, EPŽ turi galimybę skatinti ekologišką paveldo praktiką ir skaitmeninį prieinamumą. Paveldo objektuose jau taikoma tvari praktika, pavyzdžiui, energiją taupančios technologijos ir tvaraus turizmo iniciatyvos, tačiau šias pastangas reikia visapusiškiau integruoti į platesnę ES darbotvarkę. Vertinime taip pat rekomenduota, kad EPŽ būtų glaudžiau integruotas į ES kultūros diplomatijos pastangas. EPŽ iniciatyva, kuria pasauliniu mastu pristatomas įvairus Europos paveldas, galėtų sustiprinti ES kultūros diplomatiją ir propaguoti Europos vertybes visame pasaulyje.

ES pridėtinė vertė

EPŽ iniciatyva sukurtas visos Europos paveldo objektų, kurie siekia bendrų tikslų ir dalyvauja bendroje veikloje, tinklas. 2023 m. įkūrus EPŽ biurą, šie tinklai buvo sustiprinti teikiant logistinę, finansinę ir skatinamąją paramą. Europos paveldo ženklas padėjo įgyvendinti

bendrus projektus, įskaitant parodas, švietimo programas ir bendras kultūrines iniciatyvas, kuriais buvo skatinama tarpvalstybinė partnerystė ir keitimasis geriausia praktika.

Dar vienas svarbus pridėtinės vertės aspektas – galimybė gauti ES finansavimą. EPŽ yra patikimumo ženklas, suteikiantis galimybę paveldo objektams gauti finansavimą iš tokių programų kaip „Kūrybiška Europa“, „Erasmus+“ ir Piliečių, lygybės, teisių ir vertybių programa. Tai suteikė galimybę paveldo objektams įgyvendinti projektus, susijusius su kultūros išsaugojimu, jaunimo dalyvavimu ir kultūrų dialogu. Tačiau vertinime pažymėta, kad mažesniems paveldo objektams dažnai sunku gauti šias lėšas dėl sudėtingų paraiškų teikimo procedūrų ir ribotų administracinių pajėgumų. Nepaisant to, kad EPŽ iniciatyva sėkmingai vykdoma ES lygmeniu, jos žinomumas nacionaliniu lygmeniu tebėra ribotas. Kai kurie paveldo objektai pranešė, kad EPŽ jų vietos bendruomenėse nebuvo pakankamai populiarinamas ir plačioji visuomenė vis dar nežinojo apie jo svarbą. Todėl vertinime rekomenduota pradėti nacionalinio lygmens informuotumo didinimo kampanijas, kad EPŽ paveldo objektai ir pati iniciatyva taptų žinomesni.

Aktualumas

EPŽ vis dar labai aktualus, ypač atsižvelgiant į tai, kad ES vis daugiau dėmesio skiria tvarumui, skaitmeninėms inovacijoms ir įtraukčiai. Daugelyje EPŽ paveldo objektų tvarumas integruotas į jų veiklą, taikoma žalioji praktika ir vykdomi ekologiški projektai, atitinkantys ES aplinkos apsaugos tikslus. EPŽ suderinimas su Naująja Europos kultūros darbotvarke dar labiau sustiprina jo svarbą skatinant socialinę sanglaudą, ekonominę plėtrą ir demokratinį dalyvavimą. Skaitmeninės inovacijos – dar viena sritis, kurioje įrodytas EPŽ aktualumas. Daugelis paveldo objektų naudojasi skaitmeninėmis platformomis, siūlomi virtualieji turai ir internetiniai ištekliai, kad būtų galima užmegzti ryšį su platesne auditorija. Tačiau skaitmeninės priemonės paveldo objektuose diegiamos skirtingai, o mažesniems paveldo objektams kyla didesnių sunkumų. Vertinime rekomenduota, kad Komisija ir toliau padėtų paveldo objektams kurti skaitmeninius išteklius ir užtikrinti, kad šios priemonės būtų prieinamos visoms auditorijoms, įskaitant neįgaliuosius. Be to, EPŽ tebėra labai svarbus skatinant socialinę sanglaudą ir įtrauktį, ypač Europoje, kuri susiduria su tokiais iššūkiais kaip migracija ir diskriminacija. Paveldo objektai, kurie į savo programas įtraukia socialinę įtrauktį, praneša apie teigiamus rezultatus pasiekiant nepakankamai atstovaujamas grupes ir skatinant kultūrų dialogą.

Tačiau vertinime pažymėta, kad įvairiuose paveldo objektuose įtraukumo priemonės įgyvendinamos labai skirtingai, ir rekomenduota, kad Komisija skatintų programas, kuriose daugiausia dėmesio skiriama įtraukumui ir socialinei sanglaudai visame tinkle.

4. Išvados ir įgyta patirtis

2018–2024 m. Europos paveldo ženklo (EPŽ) vertinime kreipiamas dėmesys tiek į laimėjimus, tiek į iššūkius, ir tai suteikė svarbios patirties jo ateičiai. Jo išvadomis bus vadovaujamasi kitame EPŽ etape, siekiant užtikrinti, kad ši iniciatyva ir toliau būtų sėkmingai vykdoma ir būtų aktuali besikeičiančioje kultūrinėje ir politinėje aplinkoje.

Europinės reikšmės kriterijaus stiprinimas: Pagrindinė vertinimo išvada buvo ta, kad sudėtinga apibrėžti „europinę reikšmę“. Nors EPŽ iniciatyva veiksmingai atkreiptas dėmesys į Europos vertybes atspindinčius paveldo objektus, daugeliui paveldo objektų buvo sudėtinga aiškiai parodyti, kaip jų paveldas susijęs su platesniu europiniu naratyvu. Vertinime rekomenduota parengti aiškesnes gaires pareiškėjams ir nacionaliniams koordinatoriams,

įskaitant praktinius pavyzdžius ir praktinius seminarus. Svarbi rekomendacija buvo nustatyti dviejų etapų atrankos procesą: pirmajame etape būtų vertinama europinė reikšmė, užtikrinant, kad į antrąjį etapą patektų tik tie paveldo objektai, kurie yra aiškiai susiję su Europa, o jame daugiausia dėmesio būtų skiriama projektų pasiūlymams arba veiklos planams.

Dalyvavimo skaitmeninėje veikloje ir prieinamumo didinimas: Vertinime taip pat pabrėžta, kad dalyvavimas skaitmeninėje veikloje tampa vis svarbesnis, ypač jaunesnei, technologiškai išprususiai auditorijai. COVID-19 pandemija paspartino perėjimą prie skaitmeninių platformų, tačiau skaitmeninės priemonės įvairiuose paveldo objektuose buvo diegiamos nevienodai. Kai kurie paveldo objektai sėkmingai sukūrė kokybišką skaitmeninę patirtį, o kitiems trūko išteklių. Vertinime Europos Komisija raginta remti įtraukaus ir prieinamo skaitmeninio turinio kūrimą, įskaitant paveldo objektų valdytojų mokymo programas ir skaitmeninių priemonių finansavimo galimybes. Taip pat pateikta svarbi rekomendacija užtikrinti, kad skaitmeniniai ištekliai būtų prieinami visoms auditorijoms, įskaitant asmenis su negalia.

Parama mažesniems paveldo objektams ir teisingumo užtikrinimas: Kita svarbi išvada – didesnių ir mažesnių paveldo objektų disbalansas, ypač kaimo vietovėse, kurios dažnai susiduria su finansiniais ir administraciniais sunkumais. Vertinime siūlyta kurti gebėjimų stiprinimo programas ir mentorystės programas, kuriomis būtų remiami mažesni paveldo objektai ir padedama jiems gerinti savo veiklą ir didinti matomumą. Nesubalansuotas EPŽ paveldo objektų pasiskirstymas, kai didesnėse šalyse yra daugiau paveldo objektų, atskleidė, kad reikia tikslingesnių pastangų siekiant užtikrinti, kad visos ES valstybės narės, ypač tos, kurios turi mažiau išteklių, galėtų visapusiškai dalyvauti.

Grįžtamojo ryšio mechanizmų ir atrankos proceso tobulinimas: Atlikus vertinimą nustatyta, kad dabartiniai grįžtamojo ryšio mechanizmai yra neveiksmingi, ypač neatrinktų pareiškėjų atžvilgiu. Daugelio paveldo objektų atstovai pranešė, kad grįžtamasis ryšys buvo ribotas arba nepakankamas, todėl sudėtinga tobulinti būsimas paraiškas. Atlikus vertinimą rekomenduota teikti išsamesnį, individualizuotą grįžtamąjį ryšį, kad paveldo objektai geriau suprastų savo trūkumus ir patobulintų savo pasiūlymus. Be to, dviejų etapų atrankos procesas galėtų padėti pagerinti atrankos proceso veiksmingumą ir kokybę.

Tvarumas ir būsimas augimas: Vertinime pabrėžta, kad, didėjant EPŽ paveldo objektų skaičiui, besiplečiančiam tinklui valdyti reikia tvaresnės sistemos. Valdymo struktūros supaprastinimas ir pakankamų išteklių užtikrinimas buvo laikomi esminiais ilgalaikės sėkmės veiksniais. Teisinė sistema taip pat galėtų būti pakoreguota taip, kad būtų galima lanksčiau atrinkti paveldo objektus, panaikinant taisyklę, kad kiekvienai šaliai tenka vienas paveldo objektas, ir taip paskatinti daugiau valstybių narių dalyvauti. Vertinime taip pat rekomenduota sustiprinti stebėsenos mechanizmus, kad būtų galima stebėti ilgalaikį iniciatyvos poveikį.

Sinergija su kitomis ES programomis: Vertinime nustatytos galimybės užtikrinti didesnę sinergiją su kitomis ES programomis, pavyzdžiui, „Kūrybiška Europa“, „Erasmus+“ ir „Europa piliečiams“. Glaudžiau suderinusi EPŽ su šiomis iniciatyvomis, Europos Komisija galėtų sukurti vieningą Europos kultūros paveldo propagavimo strategiją ir sustiprinti paveldo objektų ir platesnių kultūrinių, švietimo ir socialinių iniciatyvų visoje ES sąsajas.

Apibendrinant, EPŽ vertinime pateikiama esminių įžvalgų apie programos įgyvendinimo pažangą ir potencialą. Nors vykdant EPŽ iniciatyvą buvo padaryta didelė pažanga didinant Europos paveldo matomumą ir skatinant kultūrų dialogą, vis dar sudėtinga apibrėžti europinę reikšmę, užtikrinti dalyvavimą skaitmeninėje veikloje ir teisingumą visame tinkle. Tobulinant atrankos procesą, skaitmenines priemones ir teikiant paramą mažesniems paveldo objektams, EPŽ iniciatyva gali toliau klestėti ir atlikti svarbų vaidmenį išsaugant ir propaguojant bendrą Europos paveldą ir vertybes.